

Şiir Eleştirisi Üzerine

– Mehmet DEMİR · 01 Mayıs 2011

Hayatında herkes en azından birkaç sefer şiir yazmayı denemiştir. Şiir öncelikle duygularla yazılır. İçinde duygu barındırmayan hiç bir şiir yoktur. Bu yüzden şiir yazarlar duygulu insanlardır. Sadece yazarlar mı? En az yazarlar kadar okuyanlar da duygu sahibidirler. Ancak sadece duygu sahibi olmak şiir yazmak için yeterli midir? Ya da şiir niyetiyle yazılmış her şey şiir midir? Bunu incelemeye geçmeden öncelikle sanat ile zanaat arasındaki ince farkı bilmeliyiz. Zanaat (meslek) sahibi olmak çok meşakkatli bir iştir. Bunun çıraklığı, kalfalığı, ustalığı ve nihayet eğitici ustalığı vardır ki bütün bu dönemler bir ömre ancak sığar. Metali işlemek, ahşaba şekil vermek, boyamak, tamir etmek hepsi birer zanaattır. Zanaat el marifeti ve meziyetidir. Elin bir işi sürekli yaparak alışması, eski deyimle "elin kırılması", ustalaşmasıdır. Zanaatkâr (meslek mensubu) ise geçimlik sağlamak için bir ihtiyaç ürününün imal ve onarımını yapan kişidir. Zanaatkâr ustalaştıkça daha hızlı, daha güzel ve daha sağlam yapar ürettiğini. Ama ürettiği sanat eseri değildir. Çoğu birbirinin aynı olan ihtiyaç ürünlerini üretir veya onarır. Ürettiği eşyaya bakış açısı, kullanımındaki kolaylık, rahatlık ve sağlamlıktır. Zanaatkârın imal ettiği veya onardığı eşyayı alanlar onu ihtiyaç duydukları belli bir amaç nedeniyle kullanırlar. Bunların çoğu eskidiğinde veya bozulduğunda ya atılır ya da yeniden onarılmaya götürülür. Ancak sanat geçimlik sağlamak için yapılan bir iş değildir. Daha doğrusu sanatçılık bir meslek değildir. Sanatçıda da zanaatkar gibi çıraklık, kalfalık, ustalık ve eğitici ustalık süreçleri olmasına rağmen, sanatçının yaptığı iş tamamen farklıdır. Öncelikle sanat eseri, maddi ihtiyaçlara değil manevi ihtiyaçlara cevap verir. Üretilen sanat eseri önce sanatçısının ruhunu doyurur sonra eseri izleyen, dinleyen, gören ya da okuyanın. Sanatçı, eserine değer biçemez. Sanat eserine, bu eserden ruhsal tatmin duyanlar değer biçerler. Sanat eseri eskidikçe daha bir değer kazanır. Sanatının veya ürettiklerinin değer kazandığını çoğu sanatçı yaşıyorken göremez bile. Sanat bugüne değil gelecek nesiller mesajlar verir. Zanaatkarın böyle bir mesaj verme zorunluluğu ve sorumluluğu yoktur. Zanaatkar ürettiklerini kullanılacağı dönemin ihtiyaçlarına göre imal eder. Zanaat ile sanat arasındaki ince farkı ifade ettikten sonra çıraklık, kalfalık ve ustalık mevzuuna geçelim. İster zanaat ister sanat olsun her işin belli kuralları, etiği ve öğretileri vardır. Zaten zanaat ile sanatı birbirine çok yakın kılan, her ikisinin de sevmek, öğrenmek, çalışmak, özveri ve sabır istediğidir. Bir ömür dolduran bu süreç bazı sorumlulukları da yükler çalışanına: Gelecek nesle ustalar yetiştirmek. Bu süreç içerisinde kimin usta kimin çırak olduğuna kendileri karar veremezler. Sanatçı kendini hiç bir zaman usta olarak göremez. Çünkü henüz yapamadığı şeyler vardır sanatçının. Daha güzelini, daha farklısını, henüz hiç kimsenin yapmamış olduğunu yapma çabasındadır, henüz vermek istediği mesajı verememiştir. Her ürettiği eser yeni bir projeye gebedir bu yüzden. Kiminde yaptıkları yadırganacak, söyledikleri anlaşılmayacak, belki de yargılanacaktır. Ancak o mesajını bugüne değil sonraki nesillere vermek istemiştir. Gün geldiğinde çözülecektir şifreleri. Yaşadığı çağda onu horlayanlar, cezalandıranlar, yerlerde sürüyenler değil, yarınlar kazıdığı mesajlar kalacaktır akıllarda. Yaşı ilerledikçe daha çok mesaj vermeye çalışacaktır geleceğe. Bu yüzden ölürken bile henüz yapamadıklarının sıkıntısını duyacaktır yüreğinde. Her soluk alışında yarına yeteri kadar mesaj

veremediğini düşünerek daha mükemmelini yapmaya uğraşacaktır. Sanatçı olmanın sorumluluğu, sadece yaşadığı döneme ait değildir bu yüzden. Sanatçı mesajını yeteri kadar veremediği ve ömrünün de buna yetmeyeceği bilinciyle, mesajının daha iyi anlaşılması ve vereceği mesajın tamamlanması umuduyla kendin sonra bu bayrağı taşıyacak ustalar yetiştirir. Sanatı ayakta tutan bu devinimdir. Her çırak, ustasından aldığı mesajı bir sonrakine taşıyarak götürür böylece. Sanatın etiği de buradadır zaten. Ustasının soluğunu sonrakilere taşıyabilmenin sorumluluğunu üstlenirler. Usta çırak ilişkisi öyle bir duygusal bağıdır ki, bazen çırak ustanın duyduğu sesleri duymaya, gördüklerini görmeye, hissettiklerini hissetmeye başlar. İşte çırak ustanın gözünden görmeye başladığında her şeyi, ustalaşmıştır artık. Ancak bu süreç içinde ne çırak ustasına saygısızlık eder ne de usta çırağını küçümser. Sanatı değerli kılan, onun büyüğünden çok bu ilişkidir. Sanatçı zamanla adeta yarış etmektir. Ömrünün yapmak istediklerine yetmeyeceğinin telaşıyla karamsalığa düşer. Bu yüzden çırağı onun için çok önemlidir. Çünkü sesini o taşıyacak, mesajını o iletacaktır yarına. Bu yüzden çırağını en iyi şekilde yetiştirme çabasıdır. Bu telaş içerisinde sabırsızlık göstermeye başlar ve sürekli çırağını eleştirir. O mükemmel yetişmezse ve duyduğu sesleri ona duyuramazsa mesajının yarım kalacağını ve iletemeyeceğini düşünmektedir. Ancak çırak da büyük bir sabır ve anlayışla ustasını dinler, duyduğu sesleri duyma gayretinde ve çabasında olur. Sanatçılar asırlardır ustalarından aldıkları mesajlara kendi mesajlarını da ekleyerek yarınlara taşımaktadır. Verilmek istene mesaj insanlığın nasıl daha barış içerisinde yaşayacağı, hayatta nasıl mutlu olunacağı ve yaratılışındaki amacın nasıl algılanması gerektiğini anlatmaktır. Sanatı ve sanatçıyı bu şekilde anlattıktan sonra şiir diye her yazılanın şiir olup olmadığını düşünelim. Konuyu bir basit örnekle anlamaya çalışırsak, nasıl ki resim dersinde çocukların çizdiklerine resim deniyorsa, şiir diye yazılan her şeye de şiir denilmesi gerekir. Nasıl ki güzel çizilmiş bir resim insanların takdirini topluyorsa güzel yazılmış bir şiir de takdir toplayacaktır. Ancak nasıl ki çizilen her resim bir sanat eseri değilse, yazılan her güzel şiir de sanat eseri değildir. Bir eserin sanatsal değerini farklı bir bakış açısı, yeni bir ekol yaratması, değişik bir ifade ile mesajını vermesi, birden çok duygu ve mesajı veriyor olması, verdiği mesajın diğer mesajlardan farklı oluşu gibi değerlerdir. Bazı eserler ortaya konulduğu dönemde hiç bir değer ifade etmiyor olsa bile sonraki dönemlerde değer bulabilir ve verdiği mesajı anlaşılabilir. Bu yüzden hiç kimsenin bir eser üzerinde sanat değeri taşıyıp taşımadığı hususunda ahkâm kesemez. Ancak bir eserin sanat değeri taşıyabilir olabilmesi için o sanatın asgari değerlerini taşıması, sanatın kurallarına göre icra edilmiş olması ya da sanatta yeni bir çığır açabilir olması esastır. Güzel olmayan hiç bir şey hatırdan kalmaz ve sonraki çağlara mesaj taşımaz. Sanatçı, ürününü kusursuz bir biçimde ortaya koyabilmeli, estetiği ve çatısı yönünden olumsuz eleştiri almamalıdır. Sanatçının ortaya koyduğu ürün ancak verdiği mesajlar yönünden eleştirilebilir olmalıdır. Zaten sanatçının farkı, toplumun düşündüğünün ilerisinde düşünebilmesi, çağının ötesinde mesajlar verebilmesindedir. Zaten anlaşılabilirliği de buradadır. Sanata değer katan bu anlaşılabilirlikte yatmaktadır. Ancak bu anlaşılabilirlik, sanatın kurallarının, etiğinin, usta-çırak bağının, sanatçı duruşunun, çalışmanın, öğrenmenin, araştırmanın, sabrın ve o büyüğü sesi duyma gayretinin görmezden gelinmesi değildir. Bunlara değer vermeyenlerin, önemsemeyenlerin kendine sanatçı demeye hakkı olmadığı gibi, onların gayretine söz söyleme hakları olamaz. Bir ustanın çırağının kulağını çekmesini anlamaktan aciz olanların ahkâmı, ne ustanın çırakla ilişkisini değiştirebilir ne de sanatın değerini yerlere indirebilir. Kulağının çekilmesine tahammül edemeyenlerin ise sanat

içerisinde yer bulması mümkün değildir. Bu yüzden burada ortaya konan bütün çalışmaları önemsiyor ve yapılan her eleştiriyi olumlu buluyorum. Hiç kimseden hemen ustaca şiirler yazması beklenemeyeceği gibi, her yazılanın bir öncekinden daha iyi olması beklenmelidir diye düşünüyorum. Şiir öncelikle bir yazım sanatıdır. Bu sanatı icra edenlerin yazım kurallarını öğrenmesi, kelime dağarcığını artırması, şiirde kullanılan sanatları anlayabilmesi, şiir kalıplarından haberdar olabilmesi ve bu kalıpları kullanabilmesi beklenir. Tümcelerın öğelerini iyi bilmesi, fil çekimlerini, tamlamaları ve cümle kurulumunu çok iyi anlaması icap eder. Sadece duygusal ve arabesk tavırlarla yazılanlar belki kendine birkaç taraftar bulsa da günün çerezi olup unutulmaktan öte gidemez. Gündelik duygular ve geçici heveslerle yazılanlara bir diyeceğim olamaz. Ancak içinde sanat değeri taşıyan ve belli bir ustalıklı yazılmış bir çok eserin heba olmasına da gönlüm elvermiyor. Kendisinde bu ışığı gördüğümüz kardeşlerimizin elinden tutmak, yönlendirmek, yollarına ışık tutmak, hatalarında uyarmak ve gerektiğinde kulak çekmek de boynumuzun borcu ve toplumsal sorumluluğumuz olmalıdır. Eleştiri kabul etmeyenlere diyecek sözüm yok ancak bundan mutlu olanları yanlış yönlendirmek, gerektiğinde uyarılmamak onlara yapılacak en büyük kötülüktür. Ustalarımızın bizden esirgemediğini genç yeteneklerden esirgersek ustalarımıza ihanet etmiş oluruz. Onların mesajını sonraki nesillere taşıyacak gençlerimize o gizli sesi duyurabilmek için üstlendiğimiz sorumluluğu yerine getirmeliyiz. Zaman zaman çatlak sesler duysak da bu bizi yolumuzdan çevirmemeli. O büyülü sesi duyabilmek ve duyurabilmek umuduyla.